

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA LINGVISTIK KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISHNING AMALIY AHAMIYATI

Tursunqulova M.T.

T.N.Qori Niyoziy nomidagi O'zPFITI tayanch doktranti

Tayanch so'zlar: didaktik o'yin, texnologiya, boshlang'ich ta'lim, lingvistik kompetensiya, bilim, ko'nikma, malaka.

Ключевые слова: дидактическая игра, технология, начальное образование, языковая компетентность, знания, умение, компетентность.

Key words: didactic game, technology, primary education, language competence, knowledge, skill, competence.

Boshlang'ich maktab yoshi – bolaning ijtimoiylashuvi va shaxsiyatini shakllantirishning eng muhim bosqichlaridan biri. Bola maktabga kelganida, u hayotida jiddiy o'zgarishlarni boshdan kechiradi. Masalan, odatdagi kundalik tartib o'zgaradi, bola yangi (ko'p hollarda mutlaqo notanish) bolalar guruhiga qo'shiladi va o'qituvchi shaxsida yangi murabbiyga ega bo'ladi. ota-onadan va maktabdan bola ko'payadi va nihoyat, kichik maktab o'quvchisi doimiy ravishda qizg'in aqliy faoliyat bilan shug'ullanishi kerak, bolalar bog'chasida esa bola ko'p vaqtini o'yinga bag'ishlagan. Ko'pgina o'qituvchilar va psixologlar (M.V.Gamezo, V.S.Muxina va boshqalar) maktab hayotiga moslashishning ushbu bosqichi ko'pincha bolalarning shaxslararo muloqotida ham, o'rganishda ham katta qiyinchiliklarni bartaraf etish bilan bog'liqligini ta'kidlaydilar. Shu munosabat bilan, ona tilidagi ko'p madaniyatli maktabning ikki tilli o'quvchilari ikki tomonlama yukni boshdan kechirishadi, chunki ular o'qish jarayonini o'z ona tili bo'lmagan tilda boshlashlari kerak va uni bilish darajasi butunlay boshqacha bo'lishi mumkin. O'qituvchi oldida bir qator vazifalar turibdi, ularning echimi umuman o'quv jarayonining muvaffaqiyatiga ta'sir qiladi: bir tomondan, mavjud bilimlarga asoslanib, talabalar uchun ona tili sohasida yangilarini shakllantirish kerak. kimlar uchun ona tili ularning

ona tili emas; nutq faoliyati turlarini (o‘qish, gapirish, yozish) o‘rgatish, nutqqa aralashishni bartaraf etish va boshqa tomondan, ona tiliga qiziqish uyg‘otish, "nutq ta'limi" ni amalga oshirish (S.A. Amonashvili).

Bolani kognitiv jarayonga jalb qilishning samarali usullaridan biri bu ko‘plab pedagogik muammolarni hal qilish imkonini beradigan didaktik o‘yinlar va ko‘ngilochar vazifalarni darsga kiritishdir. Kichik maktab o‘quvchisi uchun o‘yin hali ham uning ongi va faoliyatida muhim o‘rin tutadi. Maktab o‘quvchilarining didaktik o‘yinlarda ishtirok etishi ularning o‘zini o‘zi tasdiqlashiga yordam beradi, qat‘iyatlilik va muvaffaqiyatga intilishni rivojlantiradi. O‘yinlar fikrlashni yaxshilaydi, umumiy intellektual qobiliyat va qobiliyatlarni rivojlantiradi [6, s. 28]. O‘yinda bola odatdagi mashg‘ulotlarda qiyin, g‘ayrioddiy va qiziq bo‘lmagan narsa sifatida qabul qilgan narsani zavq va qiziqish bilan bajaradi.

Ikki tilli bola uchun didaktik o‘yin o‘quvchining kommunikativ til to‘sig‘ini xijolatsiz yengib o‘tishi va shu bilan birga zarur aqliy mehnat ko‘nikmalarini egallashi va o‘zining aqliy kuchlariga ishonch hissi paydo bo‘ladigan faoliyatga aylanadi. Sinf, qoida tariqasida, ona tilini bilish darajasi turlicha bo‘lgan talabalarni o‘z ichiga olganligi sababli, didaktik o‘yinda ishtirok etishning jamoaviy shakli barcha maktab o‘quvchilarining darslarida nutq faolligi hajmini sezilarli darajada oshiradi. Didaktik o‘yin keyingi ta‘lim uchun asoslarni mustahkamlaydi: bolalarning bilim faolligini oshiradi; intellektual qobiliyatlarni amalga oshirish istagi; o‘z-o‘zini rivojlantirishni rag‘batlantiradi. Shuning uchun o‘qituvchi tomonidan to‘g‘ri tanlangan va pedagogik jarayonga kiritilgan didaktik o‘yinlar o‘quvchilarning aqliy faolligini shakllantirishga, kognitiv qiziqishni rivojlantirishga yordam beradi va bolalarning maktab hayotining yangi sharoitlariga tez va samarali moslashishga imkon beradi. sinfxonada.

Atoqli pedagog va psixologlar (A.S.Makarenko, L.S.Vigotskiy, A.N.Leontyev, P.Ya.Galperin, L.I.Bojovich va boshqalar) bolalarni rivojlantirish va tarbiyalashda o‘yin faoliyatiga katta ahamiyat berganlar. Shunday qilib, O.S. Gazman shunday yozadi: "Tabiat hayotga har tomonlama tayyorgarlik ko‘rish uchun bolalar o‘yinlarini yaratdi. Shuning uchun o‘yin inson faoliyatining barcha turlari bilan genetik aloqaga ega va bilish, mehnat, muloqot, san‘at, sport va boshqalarning o‘ziga xos shakli sifatida ishlaydi. [2, 3-bet].

Qiziqish "shaxsning faoliyat maqsadlarini tushunishga yo‘naltirilganligini ta‘minlaydigan kognitiv ehtiyojlarning namoyon bo‘lish shakli sifatida" sifatida, asosan, o‘rganish samaradorligini belgilaydi. [3, 106-bet]. Shu sababli, ikki tilli bolani qiziqtirish, uni qiziqarli bilim olamiga jalb qilish - bu

ko'p madaniyatli maktabdagi boshlang'ich sinf o'qituvchisining vazifalaridan biridir. Har qanday maktab fanlari (matematika, adabiyot, musiqa, tasviriy san'at va boshqalar) o'quvchilarning intellektual fazilatlarini rivojlantirish uchun unumdor maydonga aylanishi mumkin, ammo, albatta, ikki tilli o'quvchi uchun ona tili darslari alohida ahamiyatga ega, chunki maktabda o'qishning muvaffaqiyati to'g'ridan-to'g'ri talabaning ta'lim tilini o'zlashtirish darajasiga bog'liq.

Ta'limning boshlang'ich bosqichida ona tili sifatida o'rganiladigan ona tili darslarida tilga qiziqish uyg'otish tilni bilish va malakasini oshirish uchun asosdir. Ona tili bo'lmagan ona tilini o'rgatish, agar dars qiziqarli va qiziqarli tarzda tuzilgan bo'lsa va o'yinda bola qo'rqmasdan, olingan bilimlarni mustahkamlashi va malakali nutq va yozish ko'nikmalarini oshirishi mumkin bo'lsa, samaraliroq amalga oshiriladi. Bundan tashqari, didaktik o'yin orqali ona tilini o'zlashtirish, eslab qolish yoki qoidalarni siqishdan ko'ra samaraliroq bo'ladi. Agar ko'plab ikki tilli bolalar uchun odatiy shakldagi ijodiy topshiriqlar (masalan, mini-insho) o'quvchining kichik so'z boyligi tufayli qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin bo'lsa, o'yinda talaba bu to'siqni osongina engib o'tadi - o'qituvchining yordami bilan yoki jamoadoshlarining yordami - va o'zining "jaholatidan" noqulaylik his qilmaydi. Agar an'anaviy savol-javob shaklida ona tilini yaxshi bilmaydigan maktab o'quvchisi uchun o'qituvchi bilan ma'noga ega bo'lgan suhbatni davom ettirish qiyin bo'lsa, o'yin shaklida o'quvchining psixologik stressi engillashadi va ziddiyat yuzaga keladi. ta'lim jarayoni ishtirokchilari o'rtasidagi munosabatlar nolga intiladi.

Ona tilidagi didaktik o'yinlar imlo hushyorligini rivojlantirishga yordam beradi, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishni shakllantiradi, so'z boyligini to'ldiradi va faollashtiradi, izchil nutqni, o'z fikrlarini to'g'ri ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi, shuningdek, mantiqiy fikrlashni, zukkolikni rivojlantirishga yordam beradi. va eng muhimi, bularning barchasi bo'shashgan shaklda sodir bo'ladi. Ikki tilli bolaning xato qilish qo'rquvi kamayadi: u o'yinga berilib ketadi va shuning uchun bu holda ikkinchi tilda gapirish kompleksini yo'q qilish uchun unumdor zamin paydo bo'ladi.

Shu bilan birga, o'yinning qiyinchilik darajasini to'g'ri aniqlash juda muhim: juda oddiy didaktik o'yin, shuningdek, haddan tashqari o'yin ijobiy natija keltirmaydi. Murakkab, og'ir vazifalar bolaning qiziqishini susaytiradi va o'yinni zerikarli va og'riqli ishga aylantiradi, juda oson vazifalar esa, aksincha, o'yin-kulgi sifatida qabul qilinadi. O'yin mumkin bo'lishi kerak, lekin shu bilan birga o'quvchidan e'tibor va xotirani kuchaytirishni talab qiladigan ba'zi qiyinchiliklarni o'z ichiga olishi kerak.

Didaktik o'yinni darsning turli bosqichlarida o'ynash mumkin: darsning boshida o'yinning maqsadi bolalarni tashkil qilish va qiziqitirish, ularning faolligini rag'batlantirishdir. Darsning o'rtasida didaktik o'yin o'quv materialini o'zlashtirish, umumlashtirish yoki takrorlash muammolarini hal qilishi kerak. Dars oxirida o'yin izlanish va ijodiy xarakterga ega bo'lishi kerak. Didaktik o'yinlardan foydalanish an'anaviy ta'limni innovatsion, rivojlantiruvchi ta'limga yaqinlashtirishga yordam beradi, har bir o'quvchi uchun "proksimal rivojlanish zonasi" ni yaratadi. Didaktik o'yinlarni tanlash va tashkil etishda o'quvchilarning ona tilini bilish darajasini hisobga olish kerak. Ko'p madaniyatli maktabda darsning elementi bo'lgan didaktik o'yinlar, qoida tariqasida, millatlararo muloqot, bag'rikenglikni tarbiyalash va o'yin ishtirokchilari o'rtasida o'zaro tushunishni mustahkamlash muammolarini hal qiladi.

Hozirgi vaqtda ko'plab didaktik o'yinlar ishlab chiqilgan bo'lib, ularning barchasi ma'lum ko'nikma va qobiliyatlarni rivojlantirishga, o'tilgan materialni mustahkamlashga qaratilgan (O.A.Rydze, O.A.Stepanova, E.M.Minkin va boshqalar). Ona tili darslarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan didaktik o'yinlarning ba'zi misollari: "Maktabchi" o'yini. O'qituvchi barcha ishtirokchilar yozadigan so'zni tanlaydi. O'yinchilarning vazifasi bu so'zdagi harflardan iloji boricha ko'proq boshqa so'zlarni (nominativ holatda otlar) hosil qilish uchun ishlatishdir. Vazifani bajarish uchun 5-8 daqiqa vaqt ketadi. Eng ko'p so'z bo'lgan kishi g'alaba qozonadi. Ushbu o'yin sizga ikki tilli bolalarning so'z boyligini kengaytirish va mustahkamlash imkonini beradi.

"Besh so'z" o'yini. O'qituvchi 3-4 harfdan iborat so'zni aytib beradi. U bir harfdan uzoqda, bir qatorda yozilgan. O'yinchilarning vazifasi bu so'zga kiritilgan harflar bilan boshlangan 5 ta so'zni iloji boricha tezroq olishdir.

"Bo'g'inni olib tashlang, harfni olib tashlang" o'yini. Variant 1. O'qituvchi so'zlar ro'yxatini taklif qiladi, masalan, e'lon qiling, aytadi, xayr, va hokazo. Siz 1 bo'g'inni ayirish orqali yangi so'z olishingiz kerak. Variant 2. Xatni olib qo'ying, yangi so'z oling: yig'indi, tartibga soling, faxrlaning va hokazo.

Shuningdek, siz "Sinonimlarni qidirish", "Qarama-qarshi ma'nolar", "Omonimlarni qidirish" va boshqalar kabi o'quv o'yinlaridan foydalanishingiz mumkin [qarang. Minskin E.M., p. 151 - 174]. Ularning barchasi o'quvchining so'z boyligini boyitishga hissa qo'shadi va natijada o'quvchilar nutqini rivojlantiradi.

Bu va shunga o'xshash o'yinlar o'quv jarayonini sezilarli darajada diversifikatsiya qiladi, bolalarning kognitiv faolligini oshiradi va o'quvchilarning ona tiliga qiziqishini uyg'otadi.

Xulosa tariqasida shuni aytishimiz mumkinki, didaktik o'yinlarning ahamiyati, bizning fikrimizcha, ularning salohiyati ko'p madaniyatli maktabda boshlang'ich bosqichda ta'lim va rivojlantiruvchi ta'limni to'liq amalga oshirishga qodir ekanligidadir.

Adabiyotlar:

1. Активизация познавательной деятельности младших школьников на уроках средствами дидактической игры. Сборник дидактических игр / Lebedkina Ye. Ya. va dr. - Magnitogorsk, 2005. 83bet.
2. Gazman O.S. О понятии детской игры // Игра в педагогическом процессе. Межвуз. Сб. научных трудов. - Novosibirsk: НГПИ, 1989. - С. 3 - 10.
3. Kodjaspirova G.M., Kodjaspirov A.Yu. Словарь по педагогике. Moskva: ИКД «Март»; Ростов н/Д: nashriyoti центр «Март», 2005. 106 bet.
4. Minskin Ye.M. От игры к знаниям: O'qituvchi uchun metodik qo'llanma. – 2-nashr,дораб. - М.: Просвещение, 1987. 192b.
5. Ridze O. A., Stepanova O.A. Дидактические игры в начальной школе. - М.: Sfera. 2003.
6. Tyurina I.A. Игра на уроках русского языка //Boshlang'ich ta'lim. №2. 2008. 28-33 betlar.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada muallif tomonidan o'rganilayotgan boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik kompetensiyalarni shakllantirishda didaktik o'yinlardan foydalanishning amaliy ahamiyati hamda kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda didaktik o'yinlarga bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish uchun metod va texnologiyalar haqida so'z boradi.

РЕЗЮМЕ

В данной статье автором рассматривается практическая значимость использования дидактических игр в формировании языковых компетенций у учащихся младших классов, а также методы и технологии развития дидактических игровых знаний, умений и компетенций у учащихся младших классов.

SUMMARY

In this article, the author examines the practical significance of using didactic games in developing language competencies in primary school students, as well as methods and technologies for developing didactic game knowledge, skills and competencies in primary school students.